

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהוא אב בחכמה” (ד”ר)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ”ל

פרשת בלק [בא”ן] חוקת-בלק [בחו”ל] תשפ”ו • שנה ו’ - גליון רע”ט • מכון ”אוהבי תורה” להוצאת ספרי רבינו זי”ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

פרשת חוקת

אוצרות יוסף
דרוש ד

ויקחו אליה פרה אדומה (ט, ב).

פרה אדומה נגד מצרים

הנה, מצרים הוא שורש הארבע מלכיות (ראה ב”ר טז, ד; ליקוטי תורה פרשת כי תצא ד”ה י”ל), והוא החמישית - העליונה^א, כי השורש עליון לענפים (ראה נצח ישראל פרק ז ד”ה ארבעים), ועל כן הוא נגד חלק החמישי שבנפש - ”יחידה”^ב, ועל כן בגאולת מצרים נגלה ניגודו - כח האחדות^ג, ”יחידה” שבקדושה.

ועל כן פרה אדומה, דמבואר במדרש רבה (ראה פסיקתא דרב כהנא ד”ה פרה) דהיא נגד מצרים וארבע מלכיות, לכן שם, ”פרה” - זו מצרים, ’אדומה’ (שם) - זו בבל כו’, היינו דעיקרה ועצמותה נגד מצרים, כי השם ’פרה’ - הרי השם הוא העצם כנודע (ראה מורה נבוכים ח”א פרק נא-נב; באר הגולה באר החמישי עמוד ק ד”ה פרה), ועל כן כיון דהשם ’פרה’ נגד מצרים - הרי זה עצמותה, והיינו דהיא נגד ’יחידה’ - אחדות (ראה אוצרות יוסף שם פיסקא לב; נח), ולכן יש לה כח הטהרה, דאחדות הוא טהרה וכמו שכתבתי כבר (ראה שם פיסקא ג).

פרשת בלק

אוצרות יוסף
מאמר לבנה

ראשית גוים עמלק (כד, כ).

ראש השנה הוא סילוק ה’ראשית’ דעמלק
בראש השנה (ח). על הכתוב (תהלים פא, ד) ’תקעו בחודש

א) כלומר, שהוא השורש והעליון של הארבע מלכיות, ועל כן אינו נכלל בהם.

ב) אשר הוא גם חלק העליון שבנפש, ראה **אוצרות יוסף** דרוש ד פיסקא נח: ”דהיא מדרגה החמישית בנפש, דלק חמשה שמות (ראה דבר”ב לו; זוה”ק תרומה רע”מ קנח) - נפש רוח נשמה חיה יחידה, ו’יחידה’

שופר בכסה ליום חגנו, איזהו חג שהחודש מתכסה בו (ופירש רש”י (שם: ד”ה ההחדש), שהלבנה מתכסית בו), הוי אומר זה ראש השנה.

והנה עניין כיסוי זה, נראה דילמוד סתום מן המפורש, דמצינו במקום אחר בברכות (נח), ’לך ד’ הממלכה’ (דברי הימים א כא, יא) - זו מלחמת עמלק, הרי דקליפת עמלק מתנגד למלכות, ובזה הוא מלחמתו (ראה ריקאנטי פרשת בשלח עמוד קנו ד”ה כ). והנה בתנחומא סוף תצא (סימן יא) איתא, וז”ל: כל זמן שזרעו של עמלק קיים, כאילו כנף מכסה את הפנים, אבד זרעו מן העולם - ’לא יִכְנֹף עוד מוֹרֵיךְ’ (ישעיה ל, כ), עכ”ל. ובהיות התנגדות עמלק ומלחמתו הוא לעומת מלכות, נראה דעניין כיסוי הפנים ידידה הוא כביכול גם כן בבחינה זאת.

ותדע עוד, כי אמרו בתנחומא, אבד זרעו מן העולם - ’לא יכנף עוד מוריך’, והנה אחרי ’לא יכנף עוד מוריך’, נאמר (ישעיה שם) ’והיו עיניך רואות את מוריך’, והנה בסוטה (מט:), איתא, כל תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק - תפלתו נשמעת כו’, רבי אבואר אומר, משביעים אותו מזיו שכינה, שנאמר ’והיו עיניך רואות את מוריך’, עכ”ל הגמרא. וכבר ידעת (ראה אוצרות יוסף שם פיסקא יז) כי שכינה היא מלכות, ואם כן מבואר דהאי ’והיו עיניך רואות את מוריך’, היינו בחינת מלכות, ועליה כתיב ’ולא יכנף עוד מוריך’, אם כן מבואר דבחינת כנף המכסה את הפנים הוא בבחינת מלכות. ואם כן ילמוד סתום מן המפורש, דזהו גם כן עניין כיסוי הלבנה - בחינת המלכות (ראה זוה”ח יתרו לב), שעליו צריך לתקוע שופר לסלק הכיסוי^ד, וכשנסתלק אזי הפנים מתגלים, וזהו ’אשרי העם יודעי תרועה ד’ באור פניך יהלכון’ (תהלים פט, טז).

והנה עמלק נקרא ’ראש’ בצד הניגוד (ראה קהלת יעקב ערך ’עמלק’ אות ה), כטעם ’ראשית גוים עמלק’ (במדבר כד, כ). ועל כן בהיות יום ראש השנה הוא באמת ’ראש’ בבחינת השנה כמשמעו, וכמבואר בספרי **החכמה** (ראה זוה”ק ויחי רכז: שער הכוונות דרושי ראש השנה דרוש א ד”ה ורצוני להרחיב), ונודע בספר **יצירה** (פ”ג מ”ד), דעולם שנה נפש יחוס אחד להם, ולכן מתעורר אז בחינת ראש ההפיכי

היא היותר פנימית ועליונה.”

ג) ’דמצרים מקום כשפים... וכשפים מכחישים פמליא של מעלה... דהבריאה כולה מאוחדת על ידי הבורא יתברך המאחד ומקשר נבראיו, וכשפים מכחישים זה - עניין קשר ואחדות הבריאה. ועל כן כשפים שולטין רק בזוגות (ראה פסחים ק”ג - שְׁנִינִית. ועל כן ביציאה

דנפש עמלק, ולכן המצוה אז לתקוע שופר לסלק כיסוי הלבנה שמצדו, ודו”ק.

הפטרה

גליוני הש”ס
שבת קנא.

והצנע לכת עם אלקיך (מיכה ו, ח).

טעם הזכרת מת וכלה יחד

בשבת (קנא), מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת.

כן הוזכרו בכמה דוכתי יחד מת וכלה, עיין בבא מציעא (עה) במשנה, שכר את החמר כו’ להביא פרייפין וחלילים לכלה או למת. ובכתובות (יז), מעבירין את המת מלפני כלה כו’. ועוד שם, מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה. וכן בכלים (פכ”ג מ”ד) הוזכרו גם כן מת וכלה זה אחר זה, עיין שם דתנן, המטה והכר והכסת של מת הרי אלו טמאין מדרס, כסא של כלה כו’. ובסוכה (מט:), ’והצנע לכת עם אלקיך’ - זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה, וברשי (ד”ה הוצאת): דכתיב בהו ’לכת’, ’טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית המשתה’ (קהלת ז, ב).

ואולי זה טעם הגמרא ברכות (לא), אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטרי, בהלולי דמור בריה דרבינא, לישרי לן מור, אמר להו ווי לן דמיתנן כו’. והכוונה, דגם שמחת נישואין צריכה להיות בגבול, דבמקום גילה שם תהא רעדה (ברכות ל), ולכן כשראה אותם שמחים יותר מדאי ואמרי ליה לישרי כו’, אמר להם, יש לכם להיות נזכרים גם כן מ’לכת’ זה דחופה - שאתם שמחים בו, ב’לכת’ הסמוך לו - לכת דבית האבל, וזהו ווי לן דמיתנן. והוא על דרך גמרא מנחות (מג:), ’וראיכם אותו וזכרתם’ (לעיל טו, לט), ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת הסמוכה לה כו’.

ממצרים - ביטול מצרים, כישור - שניות, היה זה עניינו שנתגלה כח אחדות השם המאחד הכל, **אוצרות יוסף** דרוש ד פיסקא א-ב; ה.

ד) ראה אוצרות יוסף שם פיסקא עד, ד”על ידי השופר... כיסוי הלבנה חף הלך לו”.

מרגניתא דיוסף

ענינים מופלאים, פניני חכמה ודעת ושכיות חמדה מתורת רבינו זי”ע

למלאכים אין פרקים וחוליות ברגליהם

קפץ התחתון, עיין שם. וכן באילנות הקשרים והחוליות שבהן הקרוים ’סענקעס’ בלשון אשכנז קרוים ג”כ כן - עיין ירושלמי שביעית (פ”ב ה”ב), נוטל את הקבוצין עמה, עיין שם. ומה שנאמר שם ’קבוצין’ בבי”ת, אינו דקדוק, דחילוף הבי”ת והפי”א מצוי (ראה רש”י ויקרא יט, טז ד”ה לא), כמו ’הבקר’ (ראה פאה פ”ו מ”א) - הפקר, וכמוהו הרבה (ראה רש”י מנחות כז, ד”ה למעוטי; רמב”ן שמות טו, י ד”ה נפשתי; שם ויקרא יט, כ ד”ה ואני).

ירושלמי ברכות (פ”א ה”א), רבי חנינא כו’ בשם רבי שמואל בר סוטר, המלאכים אין להן קפיצין, ומה טעמא, ’קרבתי על חד מן קמייא’ (דניאל ז, טז) - קיימא.

ועיין ירושלמי שבועות (פ”ו ה”ה), אמר רבי שמואל בר נחמן, מלאכי חבלה אין להן קפיצין, ומה טעמא - ’משוט בארץ ומתהלך בה’ (איוב א, ז).

ותיבת ’קפיצין’ היינו חוליות הרגל, כזה בבבלי בכורות (מא), קפץ העליון ולא

פרק יג (ג) תוספת שבת

ביאור מה שהשכינה לא זזה
מישראל אפילו בשבתות חול

ועיין עוד ספר משנת חכמים למה"ר משה חאגיס ז"ל (אות תקמד), עיין שם היטב [וז"ל: אודיעך קושט אמרי אמת, מה שכתבתי משם הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר זרחיה גוטא זצ"ל, על מאמר רבותינו ז"ל שאמרו (ראה זוה"ק קרח קטע): מעולם לא זזה שכינה מישראל בשבתות וימים טובים, ואפילו בשבת של חול. דבריהם בהשגחה ראשונה הן תמוהים מאי 'ואפילו' וכו'.

והרב הנזכר ז"ל יישב דבריהם בטוב, במה שהעלו עוד **חכמי האמת והצדק** על החקירה הנזכרת בענין שמירת השבת, דלילה כיום יאיר' לבני אדם באיזה מקומות, ויש מקומות דשמים לאור חשך, אם כן הרי הם - אלו מאלו - מחולקים בזמן שמירת השבת. ובמקום אשר נטו צללי ערב יהיה שבת, ובמקום אחר שעוד להם השמש במרומים יהיה להם חול, וכמו שאמרו (שבת קיח): דטבריה וצפורי יוכיחו, עד שאמר רבי יוסי (שם) יהי חלקי וכו'.

ומחקירה לחקירה באו לחקור, איך ומה וכיצד היא שביית העליונים בכל דבר שיש שבייתה ביניהם, כגון השפע הנשפע מיום שבת לששת ימי החול (ראה זוה"ק יתרו פח), ויעת רצון' דשעת מנחה (ראה שם תרומה קנו), וכיוצא בשביית הרשעים בגיהנם (ראה סנהדרין סה: וברש"י ד"ה קברו), ונהר סמבטיון (ראה ב"ר יא, ה), וכל כיוצא שתלוי בעצמו של יום השבת. ועלתה הסכמת חכמי האמת, שהמקום שנקבע בבית דין הגדול של מעלה, ומאת ד' מן השמים על כל דבר האמור וכיוצא בו, אינו אלא היכל ד' הוא טבור הארץ (ראה פרקי דרבי אליעזר פרק לה), עיר ד' ירושלים שהיא באמצע העולם (ראה זוה"ק תצוה קפד).

אם כן זו היא כוונת דבריהם באמרם 'ואפילו בשבת של חול', דהיינו שבמקום אחד - מאותם שאמרו - הוא שבת, ובירושלים הוא חול, חיתתן של ישראל היא כל כך אצל הקדוש ברוך הוא דלא זזה שכינה מישראל, אפילו שאותו שבת שהם שומרים הוא חול, לערך זמן השבת ששבתות בירושלים שהוא העיקר, דוק והארך, ושפתים ישק כי הוא כפתור ופרח.

ספיקות בנוגע ממקום למקום

ועיין שו"ת משפטים ישרים (ח"א סימן עז), עיין שם היטב [וז"ל: מי שבא ממקום שיצא שבת וחשכה מוצאי שבת, ובא למקום שעדיין הוא יום, שזה אפשר להיות לפי התוכנים, צריך עיון אם מחויב לשמור שבת מן התורה, ואם יאמר גם כן בזה מי שדעתו לחזור (ראה שלחן ערוך סימן תסח סעיף ד).

גם יש להסתפק באחד שהלך לדור בקצו העולם, שאומרים שיש מקום שלילו גדול ששה חדשים וכן יומו, צריך עיון כיצד יעשה, אם ישמור ששה חדשים ביום שבת.

גליוני הש"ס שבת קיח: ברש"י ד"ה ממכניסי

את הכלים להריח ריח טוב. ויש מפרשים, שעל זה אמרו (שבת קיח) 'הא חלקי עם מכניסי שבת בטבריה ומוציאי שבת בצפורי, שבטבריה היו מגמרים הכלים בערבי שבתות, ובצפורי במוציא שבתות לכבוד השבת, כדכתבין'.

מתי הוא שבת, מונה ששה ימים מיום שטעה, ומקדש שביעי, ומברך בו ברכת היום, ומבדיל במוציא שבת, עד כאן. ואף על פי שאינו עושה בכל יום אלא כדי חייו (ראה שם), הני מילי מפני שהוא ספק שמא הוא שבת לכל בני אותו המחוז אשר הוא בו, וחל עליו איסור שבת, אי נמי, משום דאם הוא שבת - הרי יש בו איסור שבת לכל בני העולם, שאין חילוק בין השוכנים בקצה המזרח לשוכנים בקצה המערב אלא י"ב שעות או פחות, ונמצא שזה עושה מלאכה בזמן שהוא שבת לכל.

מכל מקום למדנו מדחיבוהו לקדש שביעי, משמע דלכל אחד נמסר לעשות 'זכר למעשה בראשית' כל חד וחד כי אתריה. תדע, שאחר שהגיע לישוב, וידע שטעה ועשה מלאכה בשבת, לא חייבוהו להביא קרבן - לא חטאת ולא אשם, ולא וידוי, משמע שקיים מצות שבת.

העושה מלאכה ששה ושובת יום אחד נקרא 'שובת'

עוד ראינו, מהא דאמרין (סנהדרין נח:), עכו"ם ששבת חייב מיתה, ולא דוקא יום השבת, אלא שקבע לו יום אחד לשבות בו, משמע שכל מי שעושה מלאכה ששה ושובת יום אחד סוף סוף שובת נקרא.

ממרה לארץ ישראל יש קצת חילוק מן

עוד ראינו, שהרי השבת ניתן במרה (ראה שבת פז:), וממרה לארץ ישראל יש קצת חילוק, שהרי מרה לדרום וארץ ישראל לצפון, נמצא שלא היה השבת מצומצם בין מרה לארץ ישראל, אלא שהוא יתברך צוה את השבת לישראל לכל אחד מהם, או לכלם בכל מקום שימצאו, שהרי גלוי וידוע לפנינו יתברך שעתידין בניו לגלות לקצו הארצות, ויהיה ביניהם מרחק גדול. וטעם זה אנו צריכים לכל המועדות ויום הכפורים, לפי שגם בהם תפול השאלה.

מלאכת ששה ושביית שביעי כפי מקומו יש בה 'זכר למעשה בראשית'

ודע, כי נפל מחלוקת בין הראשונים מאיזה מקום מתחיל היום, וגם מאי זה מקום מתחיל יום השבת, עיין במה שכתב בספר **הכוזרי** (מאמר ב סימן יח-כ) ובעל **יסוד עולם** (מאמר ב פרק יז). ולדעת כולם, השוכנים בקצה המזרח השבת להם קודם השוכנים במערב, ונמצאו אלו מותרים במלאכה בזמן שאלו אסורים, אלא צריכים אנו לומר כי השבת נתן לכל אחד מישראל כפי מקומו שימנה ששה ימים שלמים וישבות בשביעי, ובזה יש זכר למעשה בראשית.

השבת שיריחו ריח טוב, ובצפורי היה מנהגם לגמור את הכלים במוציא שבתות, וגם הם לכבוד שבת היו עושים, שהיו מראין הצער שיש להם מהנפש היתירה שהיה להם במנוחת השבת, וכדי להתנחם מהצער שהיה להם מפרידת השבת היו מגמרים

חילוק היום בין הדרים במזרח למערב
בשבת (קיה:), ואמר רבי יוסי, יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריה ומוציאי שבת בצפורי, וברש"י (ד"ה ממכניסי) כתב: מפני שהיא עמוקה ומחשכת מבעוד יום, וסבורין שחשכה. ומוציאי שבת בצפורי שיושבת בראש ההר, ובעוד כשהחמה שוקעת נראית שם אור גדול ומאחרין לצאת.

עיין שו"ת ראבי"ה (סימן קנא אות טז), תמה על זה, דלא מצינו דטבריה עמוקה יותר משאר עיירות. ופירש שם כפירוש **הרבינו יונה** ברכות (לט: מדפי הרי"ף ד"ה קיה) הובא **בגליון הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל** כאן (ד"ה גמרא).

ובגוף הדבר לפירוש רש"י, מה שבטבריה הוקדם היום להתקדש מבציפורי, ובמוציא שבת להיפוך, עיין מה שדן מזה בשו"ת **הרדב"ז** (ח"א סימן עז) לענין חילוק היום בין הדרים בארצות המזרח לדרים בארצות המערב, עיין שם [וז"ל: שאלת ממני, אודיעך דעתי בענין השבת, כי יש חילוק גדול בין השוכנים במזרח לשוכנים במערב, ונמצא שמה שהוא לאלו שבת הוא לאלו חול.

שבת נמסרה לכל ישראל כפי מקומם

תשובה, דע, כי שאלה זו נבוכו בה רבים ונכבדים, אבל אודיעך דעתי בה. דע, כי השבת נמסרה לכל אחד מישראל, שנאמר (שמות לא, יג) 'כי אות הוא ביני וביניכם', וכמו שאות הברית הוא לכל אחד ואחד, כן השבת נמסר לכל אחד ואחד, וכיון שהשבת נמסר לכל אחד, בכל מקום שהוא - מונה ששה ימים ובסוף הששה עושה שבת שהוא זכר למעשה בראשית, שנאמר (שמות כ, יא) 'כי ששת ימים עשה ה' וגו', שאם אין אתה אומר כן - אפילו בארץ ישראל יש חילוק קצת.

ואפילו תרצה לומר שעל ידי התוספת שאנו מוסיפין בכניסתו וביציאתו - מתוקן, מכל מקום התוספת הזה דאורייתא היא (עיין ראש השנה טז), ונמצא שאין כל בני ארץ ישראל שוין בתוספת זה, שהרי יש מהלך קרוב לארבעה ימים בארץ ישראל מן המזרח למערב, ואפילו בעירות הסמוכות יש חילוק בזה בין טבריה לציפורי, כדאמר רבי יוסי יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריה ועם מוציאי שבת בצפורי. אלא מאי אית לך למימר, כי השבת ניתן לכל אחד כפי מקומו אשר הוא בו, לפי שכבר נשלמו במקומו ששה הקפים שלמים, ונכנס השביעי, לקודם קודם ולמאוחר מאוחר.

הוכחה מהמהלך במדבר ואינו יודע אימת שבת

וגדולה מזו אמרו (שם סט:), המהלך במדבר ולא ידע

(א) על דברי הגמרא שם נג, המהלך בערבי שבתות בטבריה ובמוציא שבת בצפורי והריח ריח, אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמור בו את הכלים, וכתב הרבינו יונה: "פירוש, בטבריה היה מנהגם לגמור את הכלי בערבי שבתות, מפני כבוד

שביבי יוסף

אלומת אור לחקירות יסודות סברות וכללים
המפורסם בתורת רבינו ז"ע

זכיה בנכסי הגר - רשות הגר או זכיה חדשה

"גר שמת והחזיק ישראל בנכסיו, יש להסתפק אם חשוב כאילו הוא אותו הרשות של הגר, או דילמא כיון דליתיה בידושה פסק כחו מממונו ואין זוכין מכחו"

בית האוצר מערכת ב כלל יח אות טו דף נ: ד"ה והגני

לכסלה עוד, ומבקש שימחול לו על העבר, הוא עושה חסד עמו ומחול לו, ודו"ק היטיב.

מָה אָשִׁיב לְד' כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי
לִךְ אֶזְבֵּחַ זֶבַח תּוֹדָה וְנִשְׁחֵם ד' אֶקְרָא (קטז יב: יז).

הודאה - השבת השפעה להשם יתברך

מה שכתבתי (ראה אוצרות יוסף דרוש ח פסקא מ: מו-1) דהודאה הוא ייחוס הכל אליו יתברך - היינו השבת הנבראים אל השם יתברך אחר שנבראו.

הנה בפשיטות גם כן ההודאה היא ההשבה להשם יתברך - במה שמודה ונותן שבח על קבלתו הטובה מהשם יתברך, כי אי אפשר להשיב להשם יתברך - רק התודה, כמו 'מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי' וגו' - 'לך אזבח זבח תודה', ועל כן ההודאה היא השבה להשם יתברך מה שנשפע ממנו. ועל כן יש בה גם כן עניין השבת כל הנבראים - דהוא גם כן מה שנשפע מהשם יתברך שהם שבים אליו, כמו ההודאה דהוא ההשבה אליו מה שנשפע ממנו.

עֲמֻדוֹת הָיוּ רִגְלָיו בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם.
יְרוּשָׁלַם הִבְנוּיָהּ כְּעִיר שְׁחָפָהָ לֹה יַחֲדוּ.
שָׁשִׁם עָלָיו שְׂבָטִים שְׂבָטֵי יָהּ עֲזוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדוֹת לְשֵׁם ד' (קכב, ב-ד).

ההודאה נושאת העולם

המדרש (שיר השירים ד, יא) על הכתוב (שם ד, ד) 'כמגדל דוד צואר' - ששם נתנו הודייה למקום, הכוונה על הקרבנות שמקריבין במקדש, דהם עצמם הודייה כמו שכתבתי בארוכה בקונטרס א' (ראה אוצרות יוסף דרוש ז פסקא ה).

והנה הקרבנות ממשיכין ומחברין האלקות במקדש (ראה זו"ל בראשית לה), ועל ידי כן האלקות מחובר לכל העולם, דהמקדש עולם קטן (ראה נחומא פרשת פקודי סימן ב), ועל ידי חיבור האלקות לדבר ההוא במקדש, שהוא שם בדקות - מחובר גם כן לדבר ההוא בעולם, ועל כן על ידי המקדש האלקות מחובר לעולם.

ודבר זה טוען ונושא את העולם, דלולי זה היה נופל, היינו נעדר המציאות, כי אין לנבראים מציאות מעצמם - רק מחיבור אל השם יתברך, ונמצא החיבור אל השם יתברך הוא המקיימם שלא יעדרו (ראה ליקוטי אמרים תניא שער היחוד והאמונה פ"ב), והיא כדבר הנושא לדבר אחר שלא יפול, וכרגל הנושא את הגוף שלא יפול.

וזהו במדרש תהלים (קא, ד), ואזיה דבר שיטעון עולמי - זה המשכן. והוא כנ"ל, דהמשכן דאיקרי גם כן 'מקדש' (שמות כה, ח; עיין עירובין ב). הוא הטוען והנושא את העולם. והוא על ידי הקרבנות שמקריבין בו - שמחברין בו האלקות, והקרבנות הם הודאה - עבודה והודאה חדא מילתא (מגילה יח), ועל כן כל הודאה - לה כח זה שמחבר האלקות בעולם, ועל ידי זה העולם מתקיים, ועל כן כל הודאה היא רגל הנושא את העולם.

וזהו 'עומדות היו רגלינו' - היינו דברים הנושאים ומקיימים אותנו - 'בשעריך ירושלים', ומפרש באזיה עניין הם 'רגלינו' - היינו דברים המקיימים אותנו בירושלים, וקמפרש ואומר 'ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו', היינו שהאלקות שוכן שם כמו ששוכן בירושלים של מעלה - וכדרשת ש"ס תענית (ה). ועל ידי מה ששוכן שם, לכן מפרש 'ששם עלו שבטים שבטי י"ק עדות לישראל להודות לשם ד', היינו על ידי ההודאה שמחבר האלקות, וזהו 'שבטי י"ק', כי ההודאה שייכות בשם י"ק, וכמו שכתבתי כבר (ראה אוצרות יוסף דרוש ח פסקא מהו; קב), ודו"ק היטיב.

בשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק הרשע זכה ויצאה ממנו רות,

שיצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות (נזיר כג: וברש"י).

פנינים בפסוקי 'תהלים'

~ מתוך: אוצרות יוסף דרשת שבת שובה; דרשות ~

וְאֵנִי בְּרַב חֲסִדָּה אֲבֹא בֵיתָךְ (ח, ה).

התפלה היא חסד הבורא

עניין התפלה - שבשר ודם יעזי לבוא ולהתפלל לפני היוצר כל עולמים יתברך, הנה הוא חסד גדול מאת השם יתברך שהרשה אותו על כך - ועוד הוא מצוה לעשות כן (ראה רמב"ם הלכות תפלה פ"א ה"א), כמו שנאמר 'ואני ברוב חסדך אבא ביתך', כי הוא רב חסד מאת השם יתברך שהרשה את האדם לבא אל ביתו ולהתפלל לפניו.

ועל כן הבא להתפלל ולהשתמש בחסד הזה של השם יתברך, הנה ראוי לו לראות איפוא להיות ראוי לחסד הזה, ומה יש לאדם לעשות שיהיה ראוי לחסד ד', הנה יש גם לו לעשות חסד - ועל ידי זה הוא ראוי לחסד ד', ועושה השם יתברך גם עמו חסד. כמו שאמרנו בש"ס שבת (קנא:), 'ונתן לך רחמים ורחמך' (דברים יג, יח) - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. וכך בחסד - כל המתחסד עם הבריות מתחסדין עמו מן השמים. ועל כן על ידי שהאדם עושה חסד, ראוי הוא גם כן לחסד הזה - להיות בא ומתפלל לפניו יתברך.

וזהו בגמרא בבא בתרא (י, י), רבי אלעזר י"ב פרוטה לעניא והדר מצלי, דכתיב (זו, טו) 'אני בצדק אחזה פניך'. שרק על ידי התחסדות - שמתחסד עם העני, נעשה ראוי לחסד הזה שיהיה לו רשות לשחר פני היוצר כל עולמים יתברך.

וזה גם כן טעם הכתוב הנ"ל - 'ואני ברוב חסדך אבא ביתך', היינו על ידי שארבה בעשות חסד, יש לי הרשות לבא ביתך להתפלל לפניך. ומה שאמר 'ברוב חסדך' ולא ברוב 'חסדיך', זה מפאת כי גם החסד שהאדם עושה הוא גם כן שלו יתברך (ד'), כי 'מי הקדימני ואשלים' (איוב מא, ג; עיין ויקרא כה, ב), ו'לי הכסף ולי הזהב נאם ד' צבאות' (תגי ב, ח), וממון של האדם שעושה בו חסד הלא בא לו גם כן מן השם יתברך, ולכן אי אפשר לו לומר 'ברוב חסדיך', רק 'ברוב חסדך', כי החסד שעושה הוא גם כן שלו יתברך, והוא חסדו יתברך.

וזהו בתהלים (סו, כ) 'ברוך אלקים אשר לא הסיר תפלתו וחסדו מאתך'. כי התקבלות התפלה - 'לא הסיר תפלתו' - הוא על ידי ש'לא הסיר חסדו מאתך', היינו שעל ידי חסד שהאדם עושה - אשר נקרא גם כן 'חסדו' יתברך, על ידי זה 'לא הסיר תפלתו', היינו שתפלתו מתקבלת.

רְבוֹת עֲשִׂיתָ אֲתָהּ ד' אֱלֹקִי

נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמִחֲשַׁבְתֶּיךָ אֱלֹהִינוּ (מ, ו).

כל הבריה רק בשביל עם ישראל

כבר הבאתי (ראה אוצרות יוסף דרוש ח פסקא ט) דברי **המהר"ל ז"ל** (נצח ישראל פרק ג ד"ה ויש), שכתב בתשובת השאלה איך מאחד הפשוט יתברך יצא הריבוי בבריה, וכתב דאין הבריה ריבוי כלל, דישאל עלו במחשבה תחלה, וכל הבריה בשבילם, 'בראשית ברא' (בראשית א, א) - בשביל ישראל שנקראו 'ראשית' (ירמיה ב, ג; עיין ויקרא לו, ד), וישאל כולם דבר אחד - 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' (דברי הימים א יז, כא), ועל כן אין כאן ריבוי כלל, כי נברא רק דבר אחד - עם ישראל וכל השייך והצריך לו.

ויש לומר, דזה טעם הכתוב 'רבות עשית אתה ד' אלקי', נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. היינו 'רבות עשית ד' אלקי' - בבריות העולם, ותפול השאלה איך מאחד הפשוט יצא הריבוי, ועל זה התירוץ - 'נפלאותיך ומחשבותיך אלינו', היינו שכל המחשבה [ונפלאות הבריה נקרא 'נפלאות' (שם קלו, ד), דהוא פלא גדול וודאי - חידוש יש מאין] הוא הכל רק 'אלינו' עם ישראל, שכל המגמת והמחשבה רק לברוא עם ישראל דהם אחד, וכל השאר נברא רק בשבילם, ואם כן אין כאן ריבוי כלל, דנברא רק עם ישראל והשייך לו וכנ"ל, ודו"ק.

זֶבַח תּוֹדָה יִכְבְּדֶנִי (נ, מג).

תודה ענינה איחוד החילופים

עיין תפארת למהר"ל ז"ל (פרק ל ד"ה ובפרק) שכתב, דזה עניין חמץ ומצה דלחמי תודה (ראה ויקרא ז, יב-יג; מנחות עו:), היינו שמייחס גם החילופים שבבריה לו יתברך, ושעל כן המשמח חתן וכלה הוא כאילו הקריב תודה (עיין ברכות ו:), דחתן וכלה - זוג איש ואשה - הם גם כן חילופים, כי האיש הוא צוריי והאשה חומרית [וכמבאר **במורה** (ח"א פרק יז) כי הפלוסוף כינה הצורה בזכר והחומר בנקיבה, עיין שם], והוא יתברך מחברם ומאחדם - 'מושיב יחידים ביתה' (סח, ז; עיין סוטה ב, ורש"י ד"ה מושב), ועל כן המשמח חתן וכלה - דמסייע בשמחתו בחיבורם ואיחודם דהוא על ידו יתברך, עניינו עניין התודה, דהוא גם כן ייחוס החילופים אליו יתברך והתאחדם על ידו, עיין שם בארוכה.

ועל כן זה גם כן טעם הכתוב 'זבוח תודה יכבדנני', דנדרש בש"ס סנהדרין (מג:), תיבת 'יכבדנני' - בשני נוגין, כאילו כיבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמים - העולם הזה והעולם הבא, עיין שם. והוא גם כן כנ"ל, כי התודה ענינה איחוד החילופים על ידו יתברך - חמץ ומצה, וכן משמח חתן וכלה - צוריי וחומריי - כאילו הקריב תודה, ועל כן הוא גם כן כאילו כיבדו יתברך בשני עולמים - העולם הזה החומריי והעולם הבא הצוריי, היינו גם כן איחוד החילופים וייחוסם אליו יתברך.

הִסְלַח לְכָל עֲוֹנֵי הָרָפָא לְכָל תַּחֲלָאִיכִי.

הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיִּיכִי הַמְעַטְרֵכִי חֲסֵד וְרַחֲמִים (קג, ג-ד).

התקבלות התשובה הוא חסד ורחמים

עיין עקרים (מאמר ד פרק כה ד"ה וזה) שכתב, כי התקבלות התשובה הוא רק חסד אלוקי, עיין שם היטב.

וזהו 'הסולח לכל עונכי הרופא לכל תחלואיכי', היינו גם כן רפואה דסליחה - כש"ס מגילה פרק שני (יז:), 'הגואל משחת חייכי' - שגואל מעונש הגיהנום שעל ידי החטא, וכל זה שמקבל התשובה וסולח ואין החטא נענש עוד, ובכל זה - 'המעטרכי חסד ורחמים', כי הוא רק מצד חסד ורחמים.

וזה גם כן טעם הכתוב (פס, טו) 'צדק ומשפט מכון כסאך'. היינו הכסא - הוא כסא המשפט והדין, אבל 'חסד ואמת יקדמו פניך', היינו שכבוד פני השם יתברך בעצמו כביכול, שמי שבא לפניו להתחנן שלא ישוב

ערום בלא אותה מצוה. והיינו, דמכל מצוה נעשה לבוש נלשמה (ראה זוה"ק נח טו.), וכמו שנאמר (איוב כט, יד) 'צדק לבשתי וילבשני' (ראה עוללות אפרים ח"ב מאמר רעח), ואם אווזו ספר תורה ערום, אזי נקבר ערום בלי לבוש באמת - כמשמעות תיבת 'ערום', והיינו שחסר הלוש מאותה המצוה.

ושוב ראיתי בשל"ה בחלק תורה שבעל פה בכלל 'לשונות סוגיות' (אות שנה ד"ה וגדולה) שהביא כן בשם הרמ"ע בספר **עשרה מאמרות** מאמר חיקור דין (ח"ג פרק ח-ט; פרק יד), עיין שם שהביא ביאור הך דשבת (יד). בשינוי ממה שכתבתי, וגוף הספר עשרה מאמרות אין בידי לעיין בו.

ועיין בסוגיין (נח), הא גופא קשיא, אמרת בודקין לחולדה ביד כו' - אלמא אית ליה בדיקותא, והדר תני נשבר העצם אף על פי שלא ניקב קרום של מוח - אלמא לית ליה בדיקותא. סיפא אתאן לעוף של מים, הואיל ואין לו קרום. אין לו קרום סלקא דעתך, אלא הואיל וקרומו רך, עיין בגמרא דאמר כזה עוד אלישנא דרב ענן ורב מתנא.

ונראה גם כן, דהיה המאמר באמת 'אין לו קרום', והכוונה דהוא כאילו אינו, כיון שהיא רך, ומכי נשבר העצם תו לא קאי קרום, וכפירוש רש"י (ד"ה וקרומו), עיין שם היטב.

אם שייך עונש בבעלי חיים

הנה פלוגתא בין גדולי הראשונים ז"ל בפירוש המקרא בבראשית (ט, ט) 'ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם'. וברש"י: מיד כל חיה - לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן כו', לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות, עכ"ל. הנה דרש"י ז"ל מפרש 'מיד כל חיה אדרשנו' כפשוטו, שהשם יתברך ידרוש נפש האדם מיד החיה אשר תהרגנו.

ובראב"ע שם מפורש יותר, וז"ל: גם אדרשנו מיד כל חיה, שאצוה לאחרת שיהרגנה, עכ"ל. הנה פירש יותר, דחיה מתחייבת מיתה בידי שמים על הריגתה את האדם, ומיתתה הוא על ידי חיה אחרת.

ואולם הספורנו שם (ד"ה ואך - ד"ה מיד) פירש וז"ל: והדרישה הזאת (שידרוש הוא יתברך את נפש האדם) תהיה על אופנים מתחלפים, שאם יזכה האדם, הנה אז מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם - להצילו מידם. ואם לא יזכה לזה שאצילהו, ויהרגהו איש אחיו, אז אדרוש את נפש ההרג מיד אחיו ההורגו להפרע ממנו, אבל לא מיד החיה, עכ"ל. נראה שמיאן בזה היות לחיה עונש ופרעון.

ואולם הרמב"ן ז"ל שם (ד"ה מיד) נסתפק בזה, אם יתכן שיהיה לבעלי חיים עונש, וצידד בפירוש לומר דמיתת שור הנסקל שציותה תורה (ראה שמות כא, כח) הוא עונש אל השור.

ועיין בסוגיין (נח), נפלו עליה וקטלוהו (התולעים) נפלו על אחד מהם והרגוהו, על שאמר שקר והיתל במ, עיין שם היטב). ומוכח לכאורה להדיא, דשייך חטא ועונש בבעלי חיים.

וכזה בסוגיין (נד), ברם זכור אותו האיש לטוב שאמרו שמועה מפיו. וזה יתכן הכוונה גם בברכות - שמתוך כך זוכרהו, היינו שמתוך כך יזכרהו חבירו לטוב תמיד כאשר יאמר ההלכה בשמו, ודו"ק, כי זה הפירוש קרוב לאמת בסיעתא דשמיא.

'קלי אתה ואודך' אחר 'אסרו חג' - שפסח ענינו הודאה הנה הפסח ענינו הודאה, וכמבואר בירושלמי עבודה זרה (פ"א ה"א), עיין שם דחשיב כמה דברים שהם בעבודת קרבנות דעבודה זרה בניגוד לקדושה, ומינייהו - התורה אמרה (שמות כג, יח) 'לא תזבח על חמץ דם זבחי', ועבודה זרה אומרת 'קטר מקחמך תזכה' (עמוס ד, ה), עכ"ל הירושלמי. ומשמע מזה, דפסח הוא ניגוד דקרנן תודה דעבודה זרה, ואם כן ענינו תודה בקדושה.

ומובן בזה כתוב (תהלים קיח, כו) 'אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח', דמבואר ברש"י כאן (נד: ד"ה לא) דרומז על הפסח שהיו קושרין אותו בכרעי המטה עד ההקרבה על גבי המזבח, עיין שם, ולכן בתריה (שם שם, כח) - 'קלי אתה ואודך', דהפסח ענינו הודאה, ודו"ק.

טריפה - איסור עצמי או מדין נבילה

נסתפקתי, איסור טריפה מה ענינו, אם איסורו הוא איסור מבחין כשאר איסורים, ואינו חסרון בשחיטה כלל, או דילמא ענינו שבטריפה גזרה תורה שלא תועיל בו השחיטה לענין אכילה, והוי נבילה לענין אכילה.

ועיין בסוגיין (נח), אמר ליה מאן דבדק במחטא למאן דבדיק בידא, עד מתי אתה מאכיל לישראל נבילות. ופריך, ונבילות, והא שחיטה היא, אלא טריפות וכו'. וכלשון הזה נאמר גם כן בבכורות (מ). ובסוטה (מח.), עיין שם. ומוכח, דטריפה אין איסורה מטעם נבילה. אולם זה אינו, דכלשון - קאי 'נבילות' סתם רק אנבילה ממש שמטמאה, ואין ראיה מזה לשלא יהיה איסור אכילת טריפה מטעם נבילה.

ביאור מאמר 'אין לו קרום'

בזכרוננו שראיתי מובא בשם הרמ"ע מפאנו ז"ל, דכל היכא דאמר הש"ס 'אלא אימא', אין הכוונה שחזור בו ממאמר הראשון, רק הכוונה שמאמר השני הוא רק מפרש את המאמר הראשון, ומאמר הראשון לעולם במקומו עומד.

ופירש בזה הך (יומא פו:) דעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, ופריך, הותרה לו סלקא דעתך, ומשני, אלא אימא נעשית לו כהיתר. והכוונה, דצד התנגדות הקדושה הוא סתום בפני הנשמה הישראלית, ורק על ידי הרגל החטא חלילה נפתח וניתר לו הצד ההוא בבחינה המתמייחסת לעבירה ההוא, כטעם 'בא לטמא פותחין לו' (שבת קד.), וזהו 'הותרה לו', שמתחלה היתה העבירה ובחינתה סתומה לפניו, ואחר כך הותרה ונפתחה, ובהיותה נפתחת ממילא נעשית לו כהיתר.

ופירש עוד בזה הך דשבת (יד), האווזו ספר תורה ערום - נקבר ערום. ערום סלקא דעתך כו', אלא אימא

אדם נחש ממית גם לאחר מיתת הנחש **בגמרא** (נג.), אין דרוסה אלא מדעת ואין דרוסה אלא מחיים.

ועיין בראשית רבה (י, ז), רבי פנחס בשם רבי חנן דציפורי אמר, עובדא הוי בחד גבר כו', עיין שם היטב דמיתא מעשה, דארס הנחש הויק והמית אדם אחר מיתת הנחש, עיין שם היטב. וצריך לומר, דארס הדורסים לחוד וארס הנחש לחוד.

כרוע הנחש כך היא העקירה מטומאתו

הנה, העניין דארבעים סאה מים מחוברים מטהרים טומאה (ראה מקוואות פ"א מ"ז), כי עיקר הטומאה - שניות (ראה אוצרות יוסף דרוש ד פסקא ג), ממקור רוע הנחש (ראה שם פסקא ב), דרוע שלו במהות נפשו כרוע שלו בגופו - היינו ארס הנחש, ועל כן כמו דארס הנחש מתבטל בארבעים סאה מים מחוברים - כמבואר בתרומות (פ"ח מ"ה), כך עניין הטומאה - שניות - דהוא גם כן מרוע הנחש בנפשו, מתבטל גם כן בארבעים סאה מים מחוברים.

וזהו שכתב **הכסף משנה** הלכות אבות הטומאה פ"ו ה"ט, דאין הטמא נטהר בהיותו במקוה, רק בעלייתו ממקוה. דכהיתירו כך איסורו - גמרא עבודה זרה (עג:), ולהיפוך גם כן, כאיסורו כך היתירו - תוספות נזיר (יא. ד"ה לרבנן), וכל מילתא דמיתעבדא באפי עשרה צריכי בי עשרה למישלפיה - גיטין (לג:), דכחלות הדבר כך עקירתו, ועל כן כמו שרוע הנחש בגופו - ארס הנחש מצינו בדברים ארסיים 'דרוסה' בגמרא (נג:), דבהדי דשליף שדי זיהריה, כך רוע הנחש בנפשו, וכך גם כן בעקירתו - היינו שטבילה - גם כן הטהרה רק בהדי דשליף, בשעה שפורש מן המקוה, ודו"ק.

מדוע לא אמרו שהאריה שתק לפי שלא היה רעב

ביבמות (קכא.), נפל לגוב אריות אין מעדין עליו. **דפעמים** שאינן רעבין ואין אוכלין אותו, כפירוש רש"י (שם קכא: ד"ה אגב). ודוגמתו סנהדרין (עז), כפתו לפני ארי ומת פטור, ובחידושי הרמ"ה שם (ד"ה ואמר רבא) בשם **יש מפרשים**, משום דאינו מזיק אם אינו רעב. ועיין כאן (נג:), על שתיק ואיתוב בינייהו - אימור שלמא שוי. ולא אמר דתלינן שלא היה רעב, וצריך עיון קצת. ועיין עוד סנהדרין (לט.), האי דלא אכליה - משום דלא כפין הוא.

ברכת 'זכור לטוב' למי שאמרו שמועה משמו

בברכות (לא.), אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו.

עיין שם (ו.), תרי מכתבן מילייהו בספר הזכרונות. ועל כן שנים הדוברים יחד בהלכה, מתוך דמכתבן מילייהו למעלה בספר הזכרונות, נמשך ענין הזכרון גם למטה, שיהא האחד זכור את השני, ודו"ק.

ובתנא דבי אליהו (רבא פרק ה) איתא, וז"ל: ואל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, כדי שיאמר זכור איש פלוני לטוב שזו ההלכה קבע בידי, עכ"ל. ונראה שכך היה דרכם, שכשאמרו הלכה בשם אדם היו מברכין אותו שיהיה זכור לטוב.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושב בעולם העליון"
(ההבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com